

MATTI RAUTANIEMI
Erakkomajoista kuntosaleille: Miten jooga valloitti maailman. Helsinki: Basam Books 2015. 320 s.

Nuoremman polven uskontotieteilijä Matti Rautaniemi on kirjoittanut tärkeän kirjan, jota on helppo suositella luettavaksi. Ensinnäkin *Erakkomajoilta kuntosaleille* toimii kuin ohimennen oivallisena johdantona hindulaisuuteen, vaikka kirjan fokus onkin joogassa. Rautaniemi asettaa joogan uskontohistoriallisiin kehyyksiin, jotka seurailevat (luonnollisesti) Intian uskontohistorian monivaiheista kertomusta. Näin lukija saa joogan historiaan perehtyessään myös perustiedot hindulaisuudesta.

Toiseksi jooga on kokenut niin massiivisen globaalin boomin viime vuosikymmeninä, että on jo korkea aika saada tutkimuslähtöinen yleiskatsaus aiheeseen suomeksi. Tutkimuslähtöisyydellä tarkoitan akateemista tietokirjaotetta, mutta lukija saa vihjeen Rautaniemen oma-kohtaisesta harrastuneisuudesta sivun 116 kuvasta — siinä kirjoittaja poseeraa mallina täydellisyuden saavuttaneen mestarin asennossa (*siddhasana*).

Joogan hindulaiset juuret tulevat Rautaniemen esityksessä kirkkaina esiin, mutta myös sen monet transformaatiot. Kuin vaihkaa kirja laajenee käsittelemään lyhyesti myös uskontohistorian marginaalia, erilaisia esoteerisia virtauksia ja okkultistista perintöä. Jooga näyttäsikin jännittävällä tavalla kulkevan kontekstista toiseen, minkä seurauksena joogan kautta avautuu näkymiä vaihtoehtoisen henkisyyden moderniin historiaan.

Intiassa jooga on sisältänyt yhtenä – tosin kiistanalaisena – ulottuvuutena pyrkimyksen saavuttaa yli-luonnollisia voimia (*siddhi*), joihin kuuluu esimerkiksi kyky lukea ajatuksia, tietää menneistä ja tulevista, lentää ja muuttua näkymättömäksi. Asketismi ja magia ovat Intiassa

usein kietoutuneet yhteen, vaikka henkisten harjoitusten ja askeesin perimmäisenä päämääränä pitäisi-kin olla pelastus (*moksa*).

Koska joogassa on spirituaalisen alkemian puoli, ei yllätä, että joogan reseptioon lännessä liittyy sellaisia hahmoja kuin teosofi Helena Blavatsky, rituaalimaagikko Aleister Crowley ja mystikko Paul Brunton. Näistä ja monista muista enemmän tai vähemmän eksentrisistä joogan historian vaikuttajista on kirjassa myös valokuvia, mikä tekee lukukokemuksesta informatiivisemman.

Tutkijalle jooga on inspiroiva aihe, koska sen ympärille tiivistyy monia uskontojen kohtaamisen ja kulttuurien välisen dynamiikan prosesseja ja siinä sivussa visaisia metodisia kysymyksiäkin. Joogan historian tuntemus voisi parhaimmillaan nostaa myös joogaan liittyvän keskustelun tasoa. Ensinnäkin on hyvä huomata, että suosituksi tullut jooga palautuu uskontohistoriallisesti hyvin toisenlaiseen kosmologiseen viitekehykseen kuin omamme. Rautaniemi kuvaa, miten hathajooga on perinteisesti pyrkinyt saamaan kehon energiat joogin hallintaan. Hallinnan myötä elämän energioiden ”virtaus on mahdollista kääntää päinvastaiseen suuntaan, minkä katsotaan johtavan kuolemattomuuteen, yliluonnollisiin voimiin ja lopulta vapautumiseen jälleensyntymien kiertokulusta”.

Vaikka joogalla ei Intiassakaan ole yhtä metafyyisistä viitekehystä, perinteiset jooganäkemykset ovat olleet soteriologisesti motivoituneita. Joogasta onkin voinut tulla lännessä suosittua vain koska jooga on kokenut eräänlaisen sekularisoinnin ja sitä myötä siirtymisen ”uskonnon” kategoriasta meditatiiviseksi terveysliikunnaksi. Tämä kehitys alkoi jo Intiassa itsessään, kun Tirumalai Krishnamacharya (1888–1989) ja hänen oppilaansa yrittivät ”siivota joogan magian ja mystiikan jäänteistä ja esittää sen rationaalisena, tieteellisenä ja modernina me-

netelmänä terveyden ja hyvän elämän saavuttamiseen” (s. 258).

Päämäärä on sikäli onnistunut, että jooga on murtautunut voimalla marginaalista valtavirtaan. Samalla kuitenkin tietoisuus sen juurista on ohentunut, mistä Rautaniemellä on omakohtainen todistus. Kertoessaan olevansa joogaa tutkiva uskontotieteilijä hän kuulemma joutuu toistuvasti vastaamaan hämmentyneeseen kysymykseen, mitä tekemistä joogalla on uskonnon kanssa (s. 294–295): ”Vaikka kuittaen kysymyksen tavallisesti lyhyellä toteamuksella joogan hindulaisista juurista, perusteellisempi vastaus on kaikkea muuta kuin yksinkertainen. Olisi epärehellistä väittää, ettei joogalla ole mitään tekemistä uskonnon kanssa. Yhtä epärehellistä olisi väittää, että se on jonkin tietyn uskonnon yksityisomaisuutta.”

Erakkomajoista kuntosaleille on kirjan mittainen vastaus kysyjälle. Rautaniemi kuvaa sen myötä joogan monimutkaisen tarinan asiantuntevasti ja myös viihdyttävästi. Kirjan soisi kuluvan ennen kaikkea teologien ja uskonnontutkijoiden käsissä. Perustiedot suomalaisessakin yhteiskunnassa vaikuttavista aasia-laistaustaisista uskonnollisista ilmiöistä ovat 2010-luvulla välttämättömiä siinä kuin sekularismin ja ateismin perusargumentit, jotka ovat itsestään selvästi kuuluneet teologin työkalupakkiin viime vuosikymmeninä. Joogan lisäksi on syytä erityisesti mainita tietoisien läsnäolon taito eli mindfulness, joka on buddhalaisen meditaatiotekniikan sekularisoitu ja psykologisoitu muoto.

Kirja päättyy pohdintaan siitä, kenellä on oikeus määritellä jooga. Kysymys on noussut esille erityisesti Yhdysvalloissa, jossa on syntynyt suoranainen kulttuurisota joogan ja sen mahdollisen uskonnollisen luonteen ympärille. Yksi osa debattia on hindujärjestöjen pyrkimys määritellä jooga ”hindulaiseksi”, vaikka koko hindulaisuuden kategoria on uskontotieteellisesti ongelmallinen. Jooga näyttäytykin

Intian nykyisessä poliittisessa tilanteessa myös hindunationalistisena soft power -politiikkana. Huomionarvoista on, että Intian nykyisessä hallituksessa on erityinen joogaministeri ja että Yhdistyneet Kansakunnat hyväksyi 21. kesäkuuta kansainväliseksi joogapäiväksi pääministeri Narendra Modin ehdotuksesta.

Joogan kaltaisen ilmiön kohdalla on ilmeistä, että sen alkuperä ei määrittele tai tyhjennä sitä. Siksi joogan yksi uusi transformaatio saattaa olla kristillisessä joogassa tai vaikkapa ”Jeesus-joogassa”, vaikka *Erakkomajoista kuntosaleille* ei tätä teemaa lainkaan työstä. Keskustelua on kuitenkin käyty Suomessakin esimerkiksi kirkkohallituksen järjestämissä joogaseminaareissa vuosina 2012–2013. Aiheesta on jo olemassa klassikkoteksti, nimittäin *La voie du silence: Yoga pour chrétien* (engl. *Christian Yoga*), jonka ranskalainen benediktiininen Jean-Marie Déchanet julkaisi vuonna 1956. Toisen, valitettavasti unohduksiin jääneen näkökulman kristilliseen joogaan esitti 1940-luvulla eteläintialainen Pandipeddi Chenchiah. Yhteistä molemmille kristillisille joogavisioidille on se, että niissä halutaan joogatekniikoiden avulla avautua ulospäin omasta itsestä kohti Pyhää Henkeä. Uusi päämäärä vaatii kummankin mukaan uudenlaisen joogan. Jooga taipuu moneksi ja tulee varmasti näkemään vielä monia transformaatioita, mutta näiden ymmärtämiseksi ja edistämiseksi on tunnettava myös ilmiön historialliset juuret.

JYRI KOMULAINEN, DOS.

ILKKA NIINILUOTO Hyvän elämän filosofiaa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2015. 328 s.

”*Homo sapiens* on elämän puun oksa, tulos miljardien vuosien kuluessa tapahtuneesta kemiallisesta ja biologisesta evoluutiosta ja miljoonia vuosia kestäneestä ihmistymisprosessista”, sanoo teoreettisen filosofian professori Ilkka Niiniluoto *Hyvän elämän filosofiaa* -teoksensa ensimmäisessä esseessä (s. 21) tieteellisen ihmiskäsityksensä pohjaksi. Kovakantisen kirjan kansikuva vihreine ja kultaisine lehtineen toistaa elämän puu -ajatusta ja viittaa filosofin käsitykseen ihmisen hyvästä elämästä, joka toteutuu parhaimmillaan yhteydessä toisiin ihmisiin ja suhteissa ympäristöön.

Kirjan nimen partitiivimuoto on paikallaan, sillä toisin kuin takakan-siteksti antaa ymmärtää, kyseessä ei ole yhtenäinen monografia, vaan samojen kansien väliin toimitettu ja nidottu Niiniluodon kirjoittamien 31 esseen kokoelma. Esheet on kirjoitettu parin vuosikymmenen aikana. Hyvän elämän teemoja hän erittelee niin ihmislajin, ihmisyksilöiden, tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksien kuin eri yhteiskunnan osa-alueiden ja instituutioiden näkökulmista. Johdannossa Niiniluoto sanoo kirjan kuvaavan myös hänen ajattelunsa muutosta, mutta muutoksen hahmottaminen ei ole helppoa, sillä esheet on järjestetty teemaattisesti eikä kronologisesti.

Kirja jakautuu viiteen teemakokonaisuuteen. Kokoelman kuusi ensimmäistä kirjoitusta luotaavat ihmiskäsityksiä ja avaavat ihmisen määrittämisen ja ihmiseksi tulemisen problematiikkaa ontologisista, epistemologisista sekä mielen filosofisista kysymyksenasetteluista. Toinen, löyhin teemakokonaisuus on otsikoitu nimellä ”Oppiva ihminen”. Sen alla pohditaan niin ihmisen rationaalisuutta kuin erityis-

opetusta ja yliopistouudistusten filosofiaa ja politiikkaa. Kolmannessa osassa ”Eettinen ihminen” Niiniluoto johdattaa lukijan klassisiin moraali-filosofisiin ongelmiin ja niiden tyyppilisiin ratkaisuihin kirjoittaessaan hyvästä ja pahasta, tahdon vapaudesta, vastuusta, lain ja moraalien suhteesta, onnellisuudesta ja rahasta sekä uskonnosta vapaasta etiikasta. Neljäs, jälleen väljä teemakokonaisuus ”Toimiva ihminen” käsittelee soveltavamman etiikan kysymyksiä, jotka vaihtelevat terveydenhuollon etiikasta työn iloon tai kodin merkitykseen paikkana. Viimeisen teemakokonaisuuden viidessä esseessä Niiniluoto pohtii ihmiselämän kaarta, hyvän elämän rakennuspuita ja kuolemaa. Toiveikkaaksi lopuksi viimeisessä esseessä käsitellään edistyksen ideaa. Muutaman sivun mittaiset johdannot jokaisen teeman aluksi nivovat aiheet yhteen ja edesauttavat moneen eri suuntaan avautuvan teoksen lukemista kokonaisuutena.

Monet esseistä on valmistettu puheiksi, osa on julkaistu teksteinä jo muissa yhteyksissä ja joitakin on päivitetty tätä kokoelmateosta varten. Kirjan lopun luettelo esseiden alkuperäisistä konteksteista valaisee, miksi Niiniluodon tyyllilajit ja argumentaatiotaso vaihtelevat kolumnistisesta tieteelliseen argumentaatioon. Esitystapa on pääosin yleis-tajuinen, toisinaan jopa oppituntimainen ja yksinkertaistava, minkä vuoksi Niiniluodon satunnainen antautuminen filosofisten teorioiden ja käsitteiden ilotulitukseen saa kenties filosofiaa tuntumattoman lukijan toivomaan kirjalle esteellisyssertifikaattia. Lopusta löytyvä lukukohtaisesti jäsenneilty tiivis lähdeluettelo palvelee jo sellaisenaan hyvän elämän ja ihmisyiden tutkimisen teemoista kiinnostuneita ja arjessa tai työssään ihmisyiden filosofisia kysymyksiä kohtaavia ihmisiä.

Niiniluodon teos valottaa, keiden kanssa ja minkälaisista yhteiskuntaeettisistä teemoista vaikutusvaltainen suomalainen filosofi ja